

SAMIR BAXŞƏLİYEV
Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun müəllimi
E-mail: baxsaliebsamir@yahoo.com

TRABLISQƏRB VƏ BALKAN SAVAŞLARI ƏRƏFƏSİNDƏ OSMANLI IMPERATORLUĞUNDAKI ÜSYAN HƏRƏKATI MƏSƏLƏLƏRİ AZƏRBAQCAN MƏTBUATINDA

Açar sözlər: Avropa, vəziyyət, savaş, imperiya

Ключевые слова: Европа, ситуация, война, империя

Key words: Europa, situation, war, empire

1911-1913-cü illərdə Türkiyə tarixində son dərəcə ciddi nəticələr törətmiş olan Trablis və Balkansavaşları ərəfəsində Türkiyənin daxili durumu, bununla əlaqədar baş verən hadisələr, cümlədən Osmanlı imperiyasındakı savaşlar ərəfəsi üsyan hərəkəti o dövrlük Azərbaycan mətbuatında öz geniş əksini tapmışdır. Bildirilir ki, həmin dövrə aid qəzet və jurnallarda gedən bütün yazılarda müəlliflər baş vermiş hadisələrə sadəcə seyrçi mövqelərdən yanaşmamış, qardaş xalqın bütün problemlərini özününkü hesab etmişdir. Çar senzurasının bütün qadağanlarına baxmayaraq, Azərbaycanın qəzet və jurnallarında, Rusiya da daxil olmaqla, böyük Avropa dövlətlərinin Türkiyəyə münasibətdə apardıqları qərarli siyasətdən konkret faktlarla ətraflı bəhs edərək. göstərilir ki, Osmanlı imperiyasındakı savaşlar ərəfəsi üsyan hərəkəti onun daxili vəziyyətinin pisləşməsində az rol oynamamışdı.

Türkiyə ilə Azərbaycanın tarix boyu sıx əlaqələri məlumdur. XX yüzilin əvvəllərində beynəlxalq aləmdə qüvvələr nisbətinin müəyyənlişməsinə və birinci dünya savaşının baş verməsinə güclü təsir göstərmiş Balkan savaşlarının gedişinə Azərbaycan ictimaiyyəti çox yaxından qardaş münasibəti göstərmişdir (1-s.143). Savaşlar ərəfəsində Türkiyədə daxili durumla bağlı məsələlərin və ondan kənarda baş verən hadisələrin Azərbaycan mətbuatında necə işıqlandırılması məsələləri əsas diqqət mərkəzində olmuşdur (2-s.142). Belə məsələlərdən biri də savaşları ərəfəsində Türkiyənin daxili durumu, bununla əlaqədar baş verən hadisələr, cümlədən Osmanlı imperatorluğundakı savaşlar ərəfəsi üsyan hərəkəti o dövrlük Azərbaycan mətbuatında öz geniş əksini tapmışdır (3-s.184).

Savaşlar ərəfəsində Osmanlı imperatorluğunun sarsılmasında Alban üsyanı xüsusi rol oynadı. Gənc türklər inqilabından (1908-ci il) az sonra alban mənşəli ziyalılar, deputatlar Albaniyanın Osmanlı dövlətindən ayrılmasına yönələn fəaliyyətlərini gücləndirirdilər. Nəhayət, Alban inqilab komitələrinin fəaliyyəti nəticəsində 1910-cu ilin aprelinde albanların üsyanı baş verdi.

Mətbuat materialları əsasında savaşlar ərəfəsində albanların etiraz hərəkətinin iki başlıca səviyyədə davam etdiyini müəyyənlişdirmək mümkündür. Birinci səviyyə Osmanlı idarəetmə sisteminin müxtəlif sahələrində, mədəniyyət sahəsində çalışan alban mənşəli şəxslərin bu və ya digər dərəcədə olan fəaliyyətindən, ikinci isə bilavasitə silahlı çıxışlardan ibarət idi.

Bilindi ki, Osmanlı idarəetmə sisteminin müxtəlif pillələrində albanların iştirakı üçün geniş imkanlar yaradılmışdı. Osmanlı parlamentində alban təmsilçilərinin iştirakı bunun təkzibedilməz bir sübutu idi. Alban təmsilçiləri 1910-cu ilin martında parlamentdə daxili işlər naziri və hərbi nazir qarşısında Kosovo vilayətinə hərbi dəstənin göndərilmə səbəbinə dair sorğu irəli sürdülər. Alban millət vəkilləri alban xalqının konstitusiyaya sədaqətli olduğunu

iddia edirdilər. Bu sorğu ilə bağlı olaraq məclis martın 29-da hökumətə cavab verilməsini qərara aldı (7-№71). Bir sıra alban deputatları alban narazılığının yerli hakimiyyət orqanlarının sui-istifadələrə yol verməsindən irəli gəldiyini sübut etməyə çalışırdı. Parlamentdə alban narazılığı məsələsinin müzakirəsi martın sonlarındakı iclasların birində xüsusilə qırzğın keçdi. Alban deputatlar Priştinəyə parlament komissiyasının göndərilməsini təklif etdilər. Alban liderlərindən olan Əli Kamal öz çıxışında hökuməti ardıcıl olmamaqda, bolqarlara və serblərə qarşı qılığa girmə siyasətini yeritməkdə ittiham etdi (8-№72). Əli Kamalın çıxışında dediyi sözlərə daxili işlər naziri kəskin etirazlar ilə qarşılıq verdi. Alban təmsilci Müfidin çıxışında albanlara qarşı göndərilən hərbi dəstənin komandiri Şövkət Turqut Paşanı vəhşi adlandırması iclas salonunda böyük etiraza səbəb oldu. Daxili işlər naziri və hərbi nazir Müfidin sözdən məhrum edilməsini tələb etdilər. Məclisin sədri Əhməd Rza çox çətinliklə sakitlik yarada bildi. İclasda çıxış edən baş nazir (sədrəzəm) Haqqı Paşa Albaniyanı Osmanlı tacının ən yaxşı incisi adlandırdı və yaranmış münaqişə ilə bağlı təəssüfünü bildirdi. Haqqı Paşa Kosovaya hərbi dəstənin göndərilməsini qan tökülməsinin qarşısını almaq məqsədilə əlaqələndirir və sərhəd vilayətlərində sakitliyi yaratmaq üçün hökumətin tədbirlər görməli olduğunu irəli sürdü. Baş nazir albanların danışıqlara başladığına və tabe olmaq istədiklərinə dair xəbər gəldiyini də iclas iştirakçılarına bildirdi (8-№72).

Bununla belə, hökumət qoşunları ilə üsyançı alban dəstələri arasında qanlı toqquşmalar davam edirdi. 23 mart 1910-cu il tarixində Prisitinin ətraf bölgələrində belə toqquşmalar başladı (151-№71). «Kaspi»nin verdiyi məlumata görə Pirov kəndi yanında baş verən silahlı toqquşmada hökumət dəstələri xeyli itki verdi (7-№71). Tarixi Kosovo döyüşünün baş verdiyi ərazidə – Plementina və Babinos kəndləri yaxınlığındakı toqquşmada hökumət dəstələri əlavə qüvvə gələndə qədər geri çəkilməyə məcbur oldular. Bu arada albanlar ilə danışığa da girildi. Onlar xristianların hərbi xidmətdən uzaqlaşdırılmasını, albanlar üzərindən məhkəmə hökmlərinin götürülməsini və həbs edilənlərin buraxılmasını tələb edirdilər (7-№71). Bu arada üsyançılar ilə danışıqlar aparılmaqla bərabər hökumət qoşunlarını gücləndirmək üçün əlavə qüvvələr də göndərilməyə başlandı.

Priştinə yaxınlığındakı üsyançı dəstələr ilə danışıqlara baxmayaraq üsyan hərəkatı genişlənərək bütün Albaniyanı bürümək təhlükəsini yaradırdı. Buna görə də mərkəzdən qoşunların göndərilməsi davam etməkdə idi (8-№72).

Şimali Albaniyada üsyan hərəkatı getdikcə geniş vüsət alırdı. Priştinə qəzasında yerli üsyançılar ilə ətraf qəzalardan gələn üsyançı dəstələr birləşirdi. Albanlar hökumət qoşunlarına mane olmaq üçün dəniz yol nəqliyyatında pozğunluq yaradırdılar. Salonikdən gələn xəbərə görə üsyan hərəkatının başında İssa Bodetinas dururdu (8-№72).

Şimali Albaniyada hökumət qoşunları nəhayət üsyançı dəstələr üzərində qələbə çaldı. İstanbul qəzetləri 31 mart 1910-cu il tarixində hökumət qoşunlarının əldə etdiyi qələbədən dolayı məmnunluq ifadə edirdilər. Məsələn, «Tənin» qəzeti baş nazirin, daxili işlər naziri və hərbi nazirin fəaliyyətini təqdir edirdi. Priştinədə hərbiçilər ilə üsyançıların təmsilçiləri arasında saziş imzalandı. Bundan sonra üsyan yatırılmış hesab olundu. Əldə edilən sazişə görə albanlar üsyan başçılarının cəzalandırılmamasına dair təminat aldılar və alban məktəblərində latın əlifbasının tətbiqinə icazə verildi. Üsyançılar isə ələ keçirdikləri silahları geri qaytardılar (9-№73). Bununla belə, Şimali Albaniyanın bəzi yerlərində qarışıqlıq davam etməkdə idi. Hərəkat liderlərindən olan knyaz Albert Kukanın Buxarestdən Avstriya qəzetlərindən birinə («N.Fr.Pr.») göndərdiyi bəyanatda Albaniyadakı üsyan hərəkatının məqsədi belə açıqlanırdı: «Albanlar tam müstəqillik istəyirlər, heç də yalnız vergilərə qarşı mübarizə aparmırlar və Əbdülhəmidin tərəfindən çıxış etmirlər. Gənctürklərin ərəb şrifflərini tətbiq etmək təşəbbüsü

milli mübarizəyə səbəb oldu. İnqilab hərəkatı bilavasitə Albaniya ali komitəsinə tabedir və komitənin sədri də mənəm» (9-№73).

Albaniya üsyançılarının bir çoxu Qaradağda istinadgah tapmışdı. Sazişə görə onlar əfv edildi. Ancaq «Kaspi» qəzeti 1911-ci il yanvarın sonunda bildirirdi ki, əfv almış albanlar ehtiyat etdikləri üçün Qaradağda qalmaqdadırlar. Albaniyada isə inqilab komitələri (üsyançılara başçılıq edən komitələr belə adlandırılırdı – S.B.) fəaliyyətlərini davam etdirirlər, yaza doğru üsyanın yenidən başlanması gözlənilir. Üsyançılar silahı Avstriyadan əldə edirlər. Qəzet daha sonra bildirirdi ki, üsyan təşkilatçılarının məqsədi Türkiyəni Yəmən və Makedoniya arasında buraxmaqdır (10-№24). Bununla da üsyan mərkəzləri arasında Türkiyəni çıxılmaz duruma salmaq məqsədi güdülürdü.

1911-ci ildə yazın ilk aylarında Albaniyada üsyan yenidən baş verdi. Sultan fərmanına əsasən Anadoluda ehtiyatda olanlardan ibarət iki diviziyanın səfərbərliyi elan edildi. Onlar Albaniyaya, üsyançılara qarşı göndəriləcəkdi. Başlanğıcda üsyan hərəkatı İškodra vilayətinin İškodra gölündən şimaldakı bölgəsini bürümüşdü. Üsyanın rəhbəri İssa Boletinas idi. Qaradağda toplaşmış üsyançı albanlar Dinuş bölgəsinə daxil olmağa hazırlaşdılar. Qaradağ hökuməti Türkiyənin sorğusuna cavabında Türkiyəyə qarşı dostluq münasibətini bəslədiyini və vətənə dönməyən albanlara kömək etmədiklərini bildirdi. Ancaq Osmanlı hökumətinin daxili işə qarışdığına görə Qaradağ tərəfindən notanın qəbul edilmədiyinə dair xəbər ortaya çıxdı (14-№62).

1911-ci ilin yayında hökumət qoşunları ilə alban üsyançıları arasında döyüşlər getdikcə gücləndi. Belə bir vaxtda Avstriya qəzetində («N.Fr.Pr.») Qaradağ kralı Nikolay ilə söhbət dərc edilmişdi (16-№158). Kralın söhbəti Türkiyəni tənqid əsasında davam etmişdi. Buradan da bir daha aydın olurdu ki, Qaradağ Albaniya üsyanından öz məqsədi üçün istifadə etmək istəyir.

Tənzimat islahatları (1839 - XIX yüzilin 70-ci illərinin əvvəli) digər xristian təbəələr kimi ermənilər üçün də hüquq bərabərliyini və geniş siyasi imkanları təmin etdi. İngiltərə və Rusiyanın dəstəyindən, müxtəlif yardımlarından istifadə edərək ermənilər XIX yüzilin sonlarına doğru bir çox təşkilat qurdular. Bu təşkilatların rəhbərliyi ilə ermənilər XIX yüzilin 90-cı illərindən başlayaraq terror və üsyan hərəkatına başladılar. Birinci (1894-cü il) və ikinci (1904-xü il) Sasun üsyanları onların ilk ciddi çıxışları oldu. «Kaspi» qəzeti 27 aprel 1904-cü il tarixli sayında üsyançı erməni dəstələrinin başında Andronikin durduğunu bildirirdi. Burada Andronikin dəstələrini qəzetin «güruh, başıpozuq dəstələr» adlandırması diqqəti cəkdir (4-№194).

«Kaspi»nin 3 yanvar 1910-cu il tarixli sayında İstanbulun nüfuzlu «Tənin» qəzetindən alınaraq ermənilərə həsr edilmiş bir yazı dərc edilmişdi. Yazıda ermənilərə qarşı xeyirxah münasibət açıq-aşkar görünməkdədir. Burada Adana hadisələri təəssüflə qeyd olunur, zərər çəkən ermənilərə hökumətin hərtərəfli yardım etməsi irəli sürülür. Qeyd edilir ki, Əbdülhəmid despotizminə qarşı ermənilər və gənc türklər birlikdə mübarizə aparmışlar; ermənilər ilə müsəlmanlar arasında daim dostluq münasibətləri olmuş, ancaq Əbdülhəmid rejimi onların arasında düşmənçilik toxumu səpərək anlaşılmazlıqlar yaratmışdır (5-№1).

«Tənin»də yazının dərc edildiyi vaxt II Əbdülhəmid bir il idi ki, taxtdan endirilmişdi. Bəzi dairələrin ona qarşı sərt mövqeyi hələ davam edirdi. Bilindi ki, Gənc türklər ilk öncə ermənilərə səmimiyyətlə yanaşmış, onların təhlükəsizliyini təmin etməyə çalışmışdılar. Bir sözlə, erməniləri iltifata bürümüşdülər. Bütün bunlar Gənc türklərin sadəlövlüydən, təcrübəsizliyindən irəli gəlirdi. Çox keçmədi ki, onlar erməni fitnəkarlıqlarını və «erməni məsələsi»ndə sadəlövlüyə yol verdiklərini başa düşdülər. Qaldı ki, erməni terror və iğtişalarını qızışdıran, hərtərəfli dəstəkləyən İngiltərə və Rusiya başda olmaqla xarici qüvvələr idi.

Bilindi ki, erməni qüvvələri daim qarşı tərəfi ittiham edərək özlərini təmizə çıxarmağa çalışmışlar. Bu isə onların ənənəvi mübarizə üsulu idi. 1911-ci ilin avqust ayında erməni

patriarxlığının milli şurası hökumətə təqdim etmək üçün geniş yazılı arayış – izahat hazırladı. Bu arayışda Türkiyədə konstitusiyanın elanından sonra ermənilərə qarşı türklər və kürdlər tərəfindən törədilən zorakılıqlar və ədalətsizliklər sadalanırdı (18-№190). Bu arayış əslində öz əməllərini ört-basdır edib qarşı tərəfi günahlandırmağın adi bir ifadəsiydi.

Erməni məsələsi birinci dünya savaşı ərəfində yenidən gündəmə gətirilərək Türkiyəyə, türklərə qarşı müəyyən qüvvələrin uzun müddətli təzyiqlik vasitəsinə çevrildi. 26 yanvar (8 fevral) 1914-cü il tarixində erməni məsələsinə dair Türkiyə və Rusiya arasında saziş imzalandı (19, s.124). Sazişə görə Türkiyədə ermənilərin xeyrinə bir sıra islahatlar keçirilməli, ermənilərə müsəlmanlar ilə eyni hüquqlar verilməli idi. Türkiyə və Rusiyanın 1914-cü ildə birinci dünya savaşına qarşı tərəflər olaraq qatılmaları ilə adı çəkilən saziş qüvvədən düşdü.

XIX yüzilin sonları – XX yüzilin əvvəllərində xaricdən təhriklər və daxildə isə bəzi məmurların yanlış idarəetmələri nəticəsində Ərəbistanda da etiraz hərəkatı artmağa başladı. Xüsusilə Yəməndə zeydilər hərəkatı Osmanlı dövlətinin hərbi-iqtisadi qüvvəsinə xeyli zərbə vurdu. Yəməndə zeydi məzhəbinə mənsub olanlar zeydilər adlanırdı. Zeydilər 1889-1897-ci illərdə öz başçıları olan imamın rəhbərliyi altında Osmanlı dövlətinə qarşı üsyan qaldırdılar. Bu üsyanları çox çətinliklə yatırmaq mümkün oldu. Osmanlı imperatorluğundan ayrılmasının qarşısı alındı.

Bununla belə, Yəməndə üsyan hərəkatı müvəqqəti olaraq səngimişdi. 1911-ci ilin əvvəlində imam Yəhya türklərə müharibə elan etdi və bütün istiqamətlərdə dağlara silahlı dəstələr göndərdi. Üsyançı ərəblər naqilləri doğrularaq teleqraf rabitəsini kəsir, yollarda hərəkat üçün təhlükələr yaradırdılar. Yerli hakimiyyət orqanları teleqraf ilə İstanbuldan hərbi qüvvə göndərilməsini tələb etdilər (10-№6).

Durumun ağırlığını nəzərə alaraq Türkiyə hökuməti Yəmənə təqribən 20 min hərbiçidən ibarət üç diviziya göndərməyi qərara aldı. Buna Rumelidən ehtiyatda olanların 4 batalyon və 2 batareyası da əlavə edildi (6-№18). Üsyançılar mühüm şəhərləri ələ keçirməyə çalışırdılar. Obxa şəhəri hələ yanvar ayından Yəmən qiyamçıları tərəfindən mühasirəyə alınmışdı. Mart ayında isə imam Yəhyanın üsyançıları Səna şəhərinə şiddətli hücum keçirdilər (11-№24). Üsyançıları ancaq qala yaxınlığında dayandırmaq mümkün oldu. Türkiyə hökuməti Yəmən məsələsinə qəti şəkildə həll etmək üçün əlavə qüvvələr göndərməyə başladı. Bəzi hərbi hissələrdə narazılıq da yaranırdı. Məsələn, Kassipaşa və Taşkişla kazarmalarında yerləşən qoşun hissələri Yəmənə yola düşməkdən imtina etdi (13-№46).

Yəmən böhranından böyük dövlətlər istifadə etməyə çalışırdılar. Xüsusilə İngiltərə bu sahədə fəallıq göstərdi. İngiltərə ərəb qiyamçılarına nəinki silah, eyni zamanda hərbi mütəxəssislər də göndərirdi (12-№31). Məqsəd isə özünü ərəblərə dost göstərərək Yəmənə ələ keçirməkdən ibarət idi.

Əsir və Səna şəhərlərinin üsyançılar tərəfindən mühasirəsi uzanırdı. Mart ayında imam Yəhyanın 20 minlik qoşunu Səna ətrafında toplaşmışdı (14-№62). Onlar hücum ilə şəhəri ələ keçirməyə çalışırdılar. Üsyançıların inadkarlığına, dözümlü, qətiyyətli hərəkatlarına baxmayaraq onlar böyük itkilər verirdilər. Sənanın mühasirəsi zamanında imam Yəhyanın üsyançılarından bir qismi Əmrana göndərildi. Bu üsyançılardan ibarət qoşun yolda rastlaşdıqları türk piyada dəstəsi ilə qanlı döyüşdə böyük itki verdi. Nəticədə onlar geri çəkilməli oldular (170-№62). Üsyançı ərəblər Əl-Surat adlı kəndin ərazisində Türkiyə hökumətinin qoşun hissəsi ilə döyüşdə də xeyli itki verdilər, Əl-Surat kəndi tamamilə yandırıldı (14-№62).

«Kaspi» qəzeti özünün 1911-ci il 30 mart tarixli sayında Türkiyə qəzetlərinə istinad edərək xəbər verir ki, Ərəbistandakı döyüşən türk ordusunun baş komandanı İzzət Paşa başlıca qüvvəni üç hissəyə böldükdən sonra bu qüvvələr Manaka şəhərindən müxtəlif yollar ilə hərə-

kət edərəkən ərəblərin üsyançı dəstələri ilə qarşılaşdıqda qanlı döyüş oldu (15-№71). 39 saat sürən bu döyüşdə üsyançılardan 339 nəfər öldü və yaralandı. Türkiyə qoşunu isə 140 nəfər itki verdi. Tixama yaxınlığında da üsyançıların itkisi böyük oldu. Belə ki, üsyançıların başlıca qüvvələri Tixamada toplaşmışdı. Səna valisi qoşunla birlikdə şəhərdən çıxıb Tixamaya doğru hərəkət etdi və burada baş verən şiddətli döyüşlərdə üsyançılardan 2600, türklərdən isə 200 nəfər öldürüldü, üsyançıların 2 topu ələ keçirildi.

Üsyançılar ilə mübarizə uzanır, ağır döyüşlər bir-birinin ardınca gəlirdi. Yerli şəraitə yaxşı bələd olsalar da üsyançılar ciddi qələbə qazana bilmirdilər. Ancaq ərəblər ilə dağlıq bölgələrdə səhrada aparılan ağır savaqlar Türkiyə tərəfinə də baha başa gəlirdi. Nəhayət, 1911-ci ilin avqustunda imam Yəhya ilə Türkiyə hökuməti arasında Yəməninin idarə edilməsinə dair saziş əldə edildi (17-№181). Dağlıq Yəmənə muxtariyyət verildi. Mülki idarə imam Yəhyanın əlində cəmləşdi.

ƏDƏBİYYAT

- 1.BDU-nun Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası. 2011. №11
- 2.Bilimsel Eksen Uluslararası Hakemli Sosial Bilimlər dergisi.4 sayı. Ankara. 2011.
- 3.«Кавказ и мир». Международный научный журнал. 2011. №11
- 4.«Каспий», 27апреля 1904 г., №94
- 5.«Каспий», 3 января 1910 г., №1
- 6.«Каспий», 23 января 1910 г., № 17.
- 7.«Каспий», 30 марта 1910 г., №71
- 8.«Каспий», 31 марта 1910 г., №72
- 9.«Каспий», 1 апреля 1910 г, №73
- 10.«Каспий», 9 января 1911г., №6
- 11.«Каспий», 30 января 1911 г., №24
- 12.«Каспий», 9 февраля 1911 г., №31
- 13.«Каспий», 27 февраля 1911 г., №46
- 14.«Каспий», 18 марта 1911 г. №62
- 15.«Каспий», 30 марта 1911 г.,№71
- 16.«Каспий», 16 июля 1911 г., №158
- 17.«Каспий», 13 августа 1911 г., №181
- 18.«Каспий», 25 августа 1911 г., №190
- 19.Сборник договоров России с другими государствами. 1856-1917 гг. М., 1952

САМИР БАХШАЛИЕВ

преподаватель Азербайджанского Института Учителей

ОТРАЖЕНИЕ ВОПРОСОВ ДВИЖЕНИЯ ВОССТАНИЙ В ТЕРРИТОРИИ ОСМАНСКОЙ ИМПЕРИИ ПЕРЕД ТРАБЛИССКОЙ И БАЛКАНСКИМИ ВОЙНАМИ НА ПЕРИОДИЧЕСКОЙ ПЕЧАТИ АЗЕРБАЙДЖАНА

В статье исследуются вопросы движения восстаний в территории Османской империи перед Траблissкой и Балканскими войнами на периодической печати Азербайджана. Становится ясно что, политика России и других великих держав Европы привели Турцию к состоянию войны с Италией и Балканскими государствами. С другой стороны в территории Османской империи под покровительством России и великих держав Европы были организованы волна восстаний христианских народов. Подавление

этих восстаний отнимало много сил усилий у Османского правительства. Органы периодической печати Азербайджана того времени на своих страницах старались ежедневно следить за этими событиями. Газеты под разными рубриками издавали хронику событий, авторские письма и другие сообщения.

SAMIR BAKHSALIYEV
teacher of the Azerbaijan Teachers Institute

**REFLECTION QUESTIONS OF RELATIONS BETWEEN THE OTTOMAN
EMPIRE AND THE GREAT WESTERN POWERS TO THE BALKAN WARS
TRABLISKOY AND PERIODICALS ON AZERBAIJAN**

Materials and articles of the Azerbaijan periodical show that Trabliss war was caused by some rather serious reasons. As soon as Italy has regained its integrity by eliminating the age-old separating of the country, began a struggle for mastery of the colonial territories. Italy did not start the war did not immediately and primarily made some attempts. When the Ottoman Empire asked for the interference of the great powers in the Ottoman-Italian conflict, their true colors against the Ottoman Empire opened fully. On September 28, 1911 the Italian ambassador to Istanbul issued an ultimatum to the Ottoman government on behalf of his government for a period of 24 hours. The Ottoman Government has prepared a response to the note and the next day handed the Italian Ambassador. It said that the Italians in Trablisse will be given new privileges, but all the of items can September 29, 1911 declared war to the Ottoman Empire on.

Rəyçilər: t.e.n. A.Cəlilov, t.e.d.M.Fətəliyev

Sumqayıt Dövlət Universitetinin "İctimai fənlər" kafedrasının 27fevral 2012-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №6).